hogy közben a lehetséges mértékben megőrződik a lírikusi egyéniség önállósága, eredetisége. Magától értetődik, hogy a műfajcsere, a mesékhez vezető műformaváltás számottevő szemléleti elmozdulást, nagyfokú áthelyezkedést jelent. A lírai „én" itt szükségképp kilép a maga zárt költői kozmoszából — de egyben hűséges is marad költőiségének alkatához. A műfaj külön sajátosságait megőrizve is láthatóak maradnak a kapcsolatok, amelyek a meséket Pilinszky versvilágához kötik. E megtartó-átmentő, lényeges sajátosságokat egy más műfaji közegbe átvetítő ihletműködés beszédes összefüggéseket teremt, egybevillanásokat eredményez, rokon hangzatokat hív életre. Természetesen elsősorban a részletek kínálnak figyelemkeltő párhuzamokat, vagyis a képi megoldások, a tárgyi elemek, a motívumtípusok, a szóhasználat, a leíró formák. Az olyan metaforák például, mint az „örökös csönd", „világ partja", „didergő tájak", „hideg por", „holdsütés", „hideg égbolt", „időtlen éjszaka", „örökös homály", a „kelő nap árvasága", „hatalmas éj", „fagyos ég", „sötétség pereme", „mezítlábas tenger", „senki földje", „levegőtlen ablaksor", „dermedt alvilág", „mérföldes némaság", „tüzes ég", „egek vize", „tiszta nyárderű" — akár Pilinszky János nagyköltészetének szótárában is szerepelhetnének.

Kivált azért érezhetjük *A nap születése* darabjait alkalmiságukban és másodlagos szerepükben is jelentékenyeknek, mert hiánytalannak látszik bennük a művészi szándék és megvalósítás. Semmi jele nincs itt a kényelmes és igénytelen elengedettségnek. A verses mese formáiban ott tündökölnek a valódi költői értékek, tiszta hangon szólal meg a magasrendű líraiság. *(Szépirodalmi, Móra, 1974.)*

FÜLÖP LÁSZLÓ

Simai Mihály: Kenyérszegő

Simai Mihálynak ez a harmadik verseskötete. A könyvek elég nagy időközökben jelentek meg ahhoz, hogy megértsük, miért üt meg a költő minden egyes könyvében más hangot, új tónust. Keresem a költő mai arcát, személyiségét, olvasom az új kötetben sorakozó verseket, sorra veszem a ciklusokba rendezett, s tárgyuk-mondandójuk alapján csoportosított verseket, a *Kariatidák* erkölcsi igényt kifejező darabjait, a szerelem zsoltárait *(Legmélyebb ég legnagyobb tenger)*, a személyes-vallomásos verseket *(Költözések)*, a falu, a föld üzenetét versbe szövő dalokat *(A szemzőkés sugarában)*, de kérdésemre választ tulajdonképpen csak a kötet utolsó, legterjedelmesebb darabjában, a *Találkozások*ban kapok. Sehol nem rajzolódnak ki olyan élesen a költő arcvonásai, mint ebben a tárgyias versben. Énversei inkább elrejtik, mint megmutatják személyiségét, de ahol tárgyilagos szavakkal a történelemről, az anyanyelv megtartó erejéről beszél, ott egyénisége közvetlenül kifejeződik. A kötet címébe bújtatott kérdésre is — mit oszt a költő-kenyérszegő? — itt válaszol: Egy népben-nemzetben gondolkodó, a közösségért felelősséget érző, az anyanyelv röptető szárnyait és fogva tartó bilincseit egyaránt vállaló költő áll előttünk. Az országot megszólító szavai a *Boldogasszony anyánk* pátoszát és József Attila *Hazám*jának racionalizmusát visszhangozzák. Áhítat és harag, múlt és jelen, történelmi átok és szerelmes sóvárgás kavarog benne. Elkötelezettsége példamutatóan egyértelmű: „értetlen Európában" hallgatni is csak magyarul tud...

Innét, a kötet utolsó darabjától nézve új fényt, világosabb színt, mélyebb, személyesebb tónust nyer a többi vers is. Kiderül, a *Találkozások* tulajdonképpen „visszacsatolás" a kötet legelső ciklusához: ami a kötetzáró versben összefoglalva, nagyzenekarra hangszerelve szól, az a kötetnyitó ciklus, a *Kariatidák* darabjaiban tapogatózva, még a hangpróba félszegségével csendül fel. De már itt is szembeötlik az erkölcsi felelősség igénye, a történelmi korforduló érzékelése, az önpusztítás

keserű tanulsága, a történelmi veszteségek elsiratása, a szavak inflációja elleni tiltakozás. Simai Adyra rímelő féltéssel és felelősséggel beszél a magyar múlt tragédiáiról, az önelégültségről, a késő-bánat-eb-gondolat „filozófiájáról". A „világnyi lelkiismeret"-re apellál; a helytállás, a terhek kihordása, a sorsvállalás példájára hivatkozik. A közösségért, a történelemért felelősséget érző költő rokonszenves gondolatait hol történelmi analógiába öltözteti (*Vajk megkeresztelése*), hol antik mitológiai jelképbe (*Kariatidák*), hol természeti képbe (*Próbavirágzás*) burkolja, hol a népi parasztfestő, Süli András alakjának megidézésével (*Mi égett ott el?*) fejezi ki.

A *Találkozások* ismeretében a szerelmes versek eredetisége is jobban kiviláglik. Az első pillanatban talán úgy érezzük, hogy a költő nem ad semmi újat a szerelmi líra évezredes hagyományaihoz. Aztán rádöbbenünk, hogy itt egy nagyon is mai, nagyon is magyar, nagyon is egyéni élményről van szó. Az anyaság misztériuma, a halvaszületett gyermek miatti csüggedés, a kölcsönnel-adóssággal épülő lakás félöröme, az első élveszületett gyermek kiváltotta boldogság, a névadás „liturgiája", a gyerek első lépéseit kísérő ujjongás — mind-mind egy fölismerhetően mai és magyar társadalmi közegben megélt élményként jelenik meg a versekben. Kár, hogy a versek egy része átfordul az epikába, s a ciklus egy házasság első éveinek valóságos „történetét" beszéli el. Biztató öröm, hogy a ciklusban a „tiszta" szerelmi lírára is találunk néhány szép darabot (*Dal, Emlékezés a kék éjszakára, Kíséret*).

Sem önmagukban, sem a kötet egészében nem kapnak nagyobb hangsúlyt a kifejezetten énversek. Simai vagy tudatosan elrejti személyiségét, vagy ez a személyiség eredendően sem oly súlyos, hogy magára vonná a figyelmet. Maszkról beszél, láthatatlan arcot emleget, védtelenséget, nyugtalanságot mond. Számos sort emelhetnénk ki a versekből, amelyek mind egy határozatlan, kontúrok nélküli, elmosódó költői egyéniségre vonatkoztathatók: „viselem láthatatlan arcom", „ember hazatért tünemény / kószálok itt", „rohanok ragyogó ég alatt / szabadság megváltatlana", „lábamban ördög bizsereg" stb. Sokkal markánsabb a kép, amit a költő környezetéről, múltjáról, emlékeiről, a faluról, anyjáról rajzol. Távolból a falu fehéres árnya int. „Emlék-kenyérdarabokat" morzsol. Munkában megöregedett őseit idézi... Többnyire egyszerű dalok ezek a versek, mégis hitelesen vallanak a múltról, gondokról, emberi sorsokról, a földről, a munkáról. Itt képei is kifényesednek, csillogók, költőiek, célba találók. „Fák fölverekszik magukat / a dombra Két sor óriás / napraforgótányér csap össze / Tanyácska fehérlik Fölötte / hujjogat egy akác..." (*Utazás*).

Simai Mihály világra tekintő, önmagát vallató költői magatartásának alapvető vonása a megindultság, valamiféle emelkedett, extatikus állapot. Mi végre születik a vers? — kérdezi. „Folytatni, újrakezdeni, változni, átváltozni teljesen, kiégni az áhítat tüzében, kortyolni a magam tengerét, a férfikor sóitól keserűt. Hinni, csalatkozni és újra bízni konok bizodalommal... Mert nem lehet megrendülés nélkül nézni alvó gyermeket. Nem lehet felelős megrendülés nélkül nézni az Embert... Nem lehet felelős megrendülés nélkül nézni a Hazát..." — vallja prózában. Versben pedig így: „álmaidat ezen az üllőn / addig verd álmaidat míg tüzes a / tested ezen az üllőn a világon / addig míg csupa tűz vagy..." (*Álomüllő*). Itt a vers valamiféle felfokozott lelkiállapot gyümölcse, kigyúlva születik, tűzben edződik. Himnikus hangon szól a szerelemről: „Hát hadd köszöntsem én e házasság mítoszát most, / égő és gyönyörű ívét az első évnek". Indulattal fordul a rossz ellen. Nagy hevülettel beszél a közös gondokról. Simai gazdagképzeletű költő, s ha indulata, megrendülése, „révült képzelete" méltó tárgyat talál, a vers hiteles és szuggesztív erejű.

A felfokozott lelkiállapot kifejezésére többnyire a vallásos liturgiából származó képeket használ. Mind a biblikus-keresztény eredetű motívumok — zsoltár, mise, hamvazószerda, Krisztus —, mind a sámánhitből kölcsönvett elemek — regölők — szervesen épülnek a versekbe, s e kép- és látomáselemek jól szolgálják a költő megindultságának, felfokozott lelkiállapotának kifejezését.

Van egy egészen apró nyelvi jel, ami árulkodóan vall Simai Mihály sajátos költői látásmódjáról, emelkedett, fölfelé tekintő és fölfelé törő érzéseiről. A lehetséges igekötők közül — pedig a magyar nyelvben ezek szép számmal találtatnak —

a *föl* igekötőt részesíti megkülönböztetett előnyben. A versek tele vannak emelkedő mozgást kifejező szavakkal (fölkel, fölszáll), föl- (illetve fel-) -lel kezdődő igékkel (fölverekszik, fölfeszül), s még az olyan igékhez is szívesen tapasztja ezt a szócskát, amelyek egyébként — önmagukban — lefelé irányuló cselekvést fejeznek ki: fölzuhan, felgörnyed, fölomlik, felörvénylik. Idézzünk egy teljes verskezdő képet arra, hogyan épül ez az apró nyelvi jel a versek struktúrájába, illetve hogyan határozza meg ez a sajátos szemléletmód a költő egész képalkotását! „Mikor nem látja az éjjeliőr / az alacsony állványok a csőbilincsből / kiszabadítják elzsibbadt tagjaikat / ellökik magukat a földtől / új magasságokra feszül föl / egy buzgóbb akarat" *(Éjszaka).*

Az emelkedett hang a versek nyelvében gyakran jár együtt az ismétléssel, a fölsorolással, a „nagy" szavakkal. Amire Simainak ügyelnie kell: a litániaszerű versépítkezés haladás helyett ne váljék egy helyben topogássá, a felfokozott lelkiállapot ne érje be a külsőséges eszközök — például a végig verzállal írt szavak, az önkényes sortördelés — „fogásaival". A szándékolt homály még nem költészet. Nagy témákról nagy szavak nélkül is lehet — sőt talán még hatásosabb — beszélni. Az indokolatlan ismétlések és párhuzamok, a töltelékszók, a gondolat-üresjáratok lehúzzák a verset, nem hagyják szárnyalni az érzést. Bizonyos erőt nem lehet megtagadni ezektől a versektől sem, de a figyelmes szem a bőbeszédűség, a dikció veszélyét is megláthatja bennük. S hogy ez a veszély mennyire nemcsak a hosszú verseket, hanem az egészen rövideket, azaz Simai alapvető költői látását is fenyegeti, álljon itt egy példa. Simai nem érte be azzal, hogy meglátta és megalkotta ezt a gyönyörű képet: „Anyám meggy-magvaló keze / Ujjak a nyár rózsafüzérén", a tömör és tökéletes rátalálást — különféle ismétlésekkel, nyelvi és képi bőbeszédűséggel — hatsoros verssé „fejlesztette". Így született meg az *Áhítat* című vers. „Anyám meggy-magvaló keze / A legforróbb sötétpiros / Meggyhéj-gyöngyházas körmei / Anyám meggy-magvaló keze / Szigorúan imádkozó / Ujjak a nyár rózsafüzérén."

Bőbeszédűség helyett tömörség, ismétlés helyett szigorú verskompozíció, formátlanság helyett kemény formai törvények: ez az az óhajtott irány, ami Simai Mihály költészetének fejlődését és gyarapodását meghozhatja, ami sajátos költőtermészetének teljes kibontakozását eredményezheti. *(Szépirodalmi, 1974.)*

TÜSKÉS TIBOR

Gálfalvi György: Szülőföldön, világszélen

Kőműves Kelemen-akaratú, erős, konok emberek lépnek elénk Gálfalvi György riportkönyvének lapjairól. Jönnek Görgényből, Szatmárból, Nyárádmentéről, Kézdivásárhelyről — Erdély és a Partium kisvárosaiból, hegyek hónaljába bújt falvaiból tehát. Őket, minden közösségek kenyerének élesztő kovászát keresi az író, bármerre jár. Önmagával is folytatott vitáját így zárja: „...az én érveim az olyan emberek maradnak, akik saját barlangjában fojtották meg a hamis realitást, hogy más, emberarcúbb formájában támasszák fel újra. Szomjasan kutatok utánuk, s ha rájuk találok, boldogan fohászkodom: áldassál, emberi konokság! Te megőrző, te előre vivő."

Keresi és megtalálja embereit az író. Mindjárt az első írásban Fodor Dénest, a havasi majorosból lett nyárádselyei elnököt, aki próféta tudott lenni a saját hazájában. A legnagyobbat akarta: keresetet, emberi körülményeket teremteni a faluban, megőrizni az otthont, ahol a régi módon már nem élhet meg a lakosság. Ha le nem